

Lillehammer Tilsfuer

Mandag 11. mai 1992. Nr. 108. 151. årgang. Kr. 7,00.

Admiral

18k gull
på stål

kr. 9.900.

Sigvarts
URSENTER

HØRRE GT. 58 • TELEFON (062) 90 402 • 2540 VINNEM

Tysk uhygge på Fåberg

Det var uhyggesstemning på Fåberg stasjon lørdag morgen. Soldater fra Jørstadmoen var kledd opp som russiske krigsfanger for å markere at det er 50 år siden de første russiske krigsfangene kom til distriktet.

Svært mange hadde møtt fram til arrangementet, som ble gjennomført med verdighet og stor presisjon. To prester og en søster fra den russiske menigheten i Norge ledet arrangementet på krigskirkegården senere på dagen. (Foto: Kristian Hosar).



Side 5

God dag

verdagen er her igjen, etter en helg med bunadkledd folk og nygredde konfirmanter flere steder i vår distrikt. Men hvitveis blomstrer, bjørka spretter, og småfuglene kvitrer trærne. Har du registrert det? Hvis ikke bør du ta en tur i skog og mark i ettermiddag og føle på livet som spirer i hver en krik og krok.

Så bjørn



lørdag ettermiddag streift en lys levende bjørn omkring i Lillehammer. Det var Arne Owre (bildet), Vingrom som observerte bjørnen ved hytten sin i Fåberg Vestfjell. Jeg er glad jeg ikke møtte bjørnen ansikt til ansikt ute i skogen, sier han.

Side 3

Bilbuksa!

Den problemfrie
bilbuksa er her...

ÅRETS MODELL ANKOMMET!

vaskbar i maskin
krøller ikke
behøver ikke strykes
bevarer passformen
2 baklommer. Livv. opptil
112 cm.

198

DRESS-
MANN

Skogbrann på Brøttum

Side 3

INFORMASJONS- MØTE

Norges Markeds-
høyskoles
samarbeidspartner

Informasjonsmøte om høst-
ens studier på høyskole og
videregående nivå (dag
og kveld) holdes på Rica
Victoria hotel tirsdag 12.
mai kl. 18.00 i samarbeide
med Lillehammer Markeds-
forening.



Markedsføringsakademiet i Gjøvik
Telefon: 062 28001 Gjøvik Telefon 151 85 Eke

Stor, flott
STEMOR
til 17. mai!
**TOMAT-
PLANTER**
KRYPBUSK
FURU

10⁰⁰
16⁵⁰

MAN. - FRE. 9-20
LØR. - SØN. 9-18

BLOMSTERKROKEN
HAGESENTER A.S.
Lillehammer - Texaco
Nordre Al v/Veikroa

LIF-jentene nummer fire

Lillehammer IFs jenteklubb
løp meget bra da de b
nummer fire i elitekla
sen i Holmenkollstafet
ten. Klubbens herrelag ble num
mer ni i eliteklassen. På bild
ser vi LIFs ankerkvinne G
Hege Cleveland på vei mot mål

Side 13-1.

KUNNGJ.	s. 32-33
UNDERH.	s. 33
SPORT	s. 13-28
BREV	s. 35-36
FAM.NYTT	s. 34



Det ble en gripende minnstund på den russiske krigskirkegården med Fader Johannes, Fader Sirafim og Søster Filothea sammen med de norske prestene.

Sterkt gjensyn på Fåberg

JØRSTADMOEN:

– Gjensynet med de tyske soldatene og de tyske kommandoropene var sterkt. Men et slikt arrangement har absolutt verdi for den oppvoksende slekt. Vi som har opplevd dette, får tåle det.

Av Kristian Hosar

Det sa lillehamringen Chr. B. Bjørnsgaard til GLT etter at tyske skrik og kommandorop runget over stasjonsområdet på Fåberg lørdag formiddag. I forbindelse med 50 års-markeringen for de første russiske krigsfangene på Jørstadmoen, var et svært realistisk spill satt i scene.

Bjørnsgaard har spesiell grunn til å reagere: 26. april 1940 skjøt tyskerne faren hans, Torolv Bjørnsgaard, på Hillingen i Kvam. Senere under krigen hadde han god kontakt med russiske fanger på Stampsletta.



Per T. Aspesletten (til høyre) styrte det hele med sikker hånd. Her sammen med ministerråd Nikita L. Alexeev.

Ros til komiteen

Om det ble et voldsomt gjensyn med en vond tid, hadde ingen innvendinger mot opplegget. Snarere tvert imot roste alle Per T. Aspesletten og hans komité for arrangementet. Gledelig nok hadde svært mange barn og unge møtt fram både på Fåberg og på Jørstadmoen.

Arrangementet begynte med autentisk fangetog fra Lillehammer til Fåberg. Fangene – soldater

fra Jørstadmoen – var delvis kledd opp med originale russiske drakter, og de tyske soldatene og feltwebelene hadde også Wehrmachts karakteristiske utstyr. På Fåberg stasjon herset «Oberfeltwebel» Ottar Husemoen akkurat slik som det tyske befalet gjorde for 50 år siden. Husemoen kommanderte og ropte på tysk – og var heller ikke snauere enn at han ga «fangene» beskjeder på russisk.

Også to tyske originale motorsykler og en gammel Opel Blitz var med på den sterke turen til Jørstadmoen.

Vaktårn

Godt over 1.000 mennesker var samlet i leiren da generalmajor Ole Rønning fra det opprinnelige vaktårnet fortalte om Stalag 303. Stalag står for Stamlager, hovedleir. Innledningsvis svarte han et klart nei til spørsmålet om dette er noe som bør glemmes.

– Dette er ting som skal og må huskes for nye generasjoner. Ved å ta vare på historien og lære av den, greier vi forhåpentlig å unngå gjentagelser, sa Rønning.

Etableringen av fangeleiren på Jørstadmoen startet senhøstes 1941, noen måneder etter at Engelbrechts 163. Infanteridivisjon hadde flyttet ut og var overført til Finland.

– Det jeg husker best fra kolonnene med fanger som vi ungene hang over gjerdene og så på, var blikkene til de utmagrede, fillete fremtoningene, sa Rønning om russerne.

Den klart verste delen var tuberkuloseleiren. Det var siste reis. Dit kom de som var overlatt til seg selv. Om de gikk inn, måtte de regne med å bli båret ut som lik. De fleste av de 954 som ligger på kirkegården, har nok fulgt denne ruten, sa Rønning blant annet.

Gripende på kirkegården

Minnestunden på den russiske kirkegården ble gripende. Ved et sterkt samspill mellom representantene fra Hellige Nikolai Ortodokse Kirke, norske prester, Mannskoret Klang, Fåberg Musikkforening og skolebarn fra

Jørstadmoen, ble det en verdig markering for de nesten 1.000 som ligger begravet like utenfor leirområdet.

Mange spesielt innbudte gjester var til stede sammen med et stort antall tilreisende og lokalbefolkning. Tidligere krigsfange Igor J. Trapitsin, ministerråd Nikita L. Alexeev fra den russiske ambassaden i Oslo, ordfører Audun Tron, politimester Einar Henriksen og mange andre overvar den gripende høytideligheten. En avdeling fra Sambandsregimentet dannet æresvakt.

Representantene for Den Ortodokse kirke, Fader Johannes, Fader Sirafim og Søster Filothea, dannet prosesjon sammen med norske prester og Mannskoret Klang. De to mannlige prestene tilhører kirken i Oslo, men er bosatt i klosteret på Siveindhøgda på Toten. Søster Filothea bor i Danmark.

Krigsveteran Trapitsin, ministerråd Alexeev, ordfører Tron og Ottar Husemoen la på kranser ved minnesteinen, mens skolebarn la blomster ved hvert av gravkorsene.

Minnestunden ble avsluttet med Fedrelandssalmen.

Igor Trapitsin var fange i Norge

På tross av en voldsom innsats, lyktes det ikke arrangementskomiteen å få kontakt med tidligere fanger på Jørstadmoen. Derimot fant ambassaden i Moskva fram til en som hadde vært internert andre steder i Norge.

– Han ble nærmest plukket ut av potetåkeren og satt på flyet til Norge, sa Per T. Aspesletten da han introduserte Igor J. Trapitsin. Han ble tatt til fange i Polen i 1944 og satt i leire nordpå til friden i 1945. Han har etter krigen vært bygningsarbeider i Moskva, men har syv ganger før besøkt venner i Norge.

Han har også lært seg en del norsk slik at han delvis hilste de framfødte på Jørstadmoen på norsk, delvis på russisk, glimrende oversatt av russiskfødte Lina Skretting.



Det gamle vaktårnet var satt opp inne i leiren. Soldater var både russerfanger og tyske soldater.



Igor J. Trapitsin hadde med bildealbum fra sin fangelid i Norge.

Kultur

Russerne som ikke fikk oppleve freden

I dag markeres 50 årsminnen for de russiske krigsfangene på Jørstadmoen under krigen. Ottar Husemoen, som har skrevet denne artikkelen, vokste opp like ved leiren og fulgte de russiske fangene. Han er også med i komiteen som har forberedt minnearrangementet i dag.

Av Ottar Husemoen

Det blir antatt at ca. 100.000 sovjetiske statsborgere var internert her i landet i løpet av krigen. De første krigsfangene ble sendt til Norge noen måneder etter det tyske angrepet på Sovjetunionen. Allerede i november 1941 arbeidet russiske fanger på tyskerens planlagte flyplass på Ørlandet. Hitlers direktiv om at forsvaret av Norge skulle utbygges og forsterkes, satte fart i strømmen av fanger hit til lands, noe som igjen førte til lidelser, savn og død for mange uskyldige.

Stor virksomhet

På kort tid lignet visse strøk av landet en maurtue; det var virksomhet i gang med bygging av leire, veier og jernbane, flyplasser, kai- og havneanlegg. Og ikke å forglemme: De utallige festningsanleggene langs hele kysten med torpedoinstallasjoner og kanonstillinger støttet av minefelt og piggrådsperringer.

De aller fleste fangene havnet i leire i Nord-Norge. I Nordland fylke var det våren 1945 nærmere 26.000 russiske fanger, altså bortimot en tredjedel av det samlede antall. Hjemtransporten av fanger foregikk fra sist i mai til midten av juli. Mange, ca. 20.000, ble sendt med skip fra de nordligste fylkene direkte til Murransk. Fra Narvik og forskjellige andre samlingsentra sør på ble ca. 66.000 russiske fanger sendt av gårde med jernbanetog gjennom Sverige.

Fangegravene

Ved krigens slutt var det fangegraver spredt på nærmere 250 steder over det meste av landet. De fleste var uten stedsangivelse eller opplysninger om fangenes identitet. Gravene var å finne på all slags grunn, og mange av fangene lå i fellesgraver. Mange av gravene ble påvist av tidligere fanger, enkelte ble funnet i nesten utilgjengelig ulende.

Det er antydning at ca. 13.000 russiske krigsfanger døde i leire i Norge; i tillegg kommer ca. 2.500 fanger som omkom under sjøtransport, de fleste med det tyske transporskipet «Riegels».

Berørte norske myndigheter ble fort klar over at det måtte skje en samling av de gravlagte, og dette arbeidet ble påbegynt i 1951. På flere steder er det siden anlagt vakre minne- eller gravlunder hvor fangene hviler i innvidd jord.

På øya Tjøtta er det gravlagt 1.000 russere med kjent identitet, men samme sted er det også samlet og gravlagt 7.000 ukjente døde.

Da den norske regjering påtok seg å sikre de døde en siste og verdig hvileplass, samt å holde kirkegårdene og gravplassene ved like, fikk det også virkning for gravplassen på Jørstadmoen.

Landskapsarkitekt Karen Reistad planla de nødvendige arbeidene. Blant annet ble gravmerkene med fangenes nummer og navn som ble satt opp i krigens dager, tatt bort. Det ble kjørt på matjord, og plassen ble planert og sådd igjen. Det tidligere gjerdet ble erstattet med en lav, pen mur i naturstein og med torvkroner på toppen.

Gravplassen har med sine ranke og høye trær, kanskje litt utilnærmelige med de kneisende kronene, en barsk, men tiltalende og ekte skjønnhet.

De fremmede har fått en verdig hvileplass.

Første graven

Den første graven lå i det nordvestre hjørne av plassen;



Gravlunden ved Jørstadmoen slik den var. Bildet er utlånt av Ole Rønning.

den var der plutselig noen dager etter at russerne var kommet. Det var en liten og puslete forhøyning, det var noe vemodig og rart der den lå nærmest bortkommet i den storvokste skogen.

Etter hvert føyde stadig nye graver seg inn i den første raden, så nye rader og ganger, alt velordnet og etter forholdene pent og pyntelig. Alle gravene hadde brede trefølger med malt eller innsvidd fangenummer og navn. Mellomnavnene var nok sløyfet, men det var brukt latinske bokstaver og alt var lett å lese.

Mange nordmenn lærte å kjenne disse fremmede, men hjelpsomme, ærlige og liketil menneskene. Deres trang til livet ga seg mange utslag som vekket medlidenhet og beundring. De var gavmilde og viste glede ved den minste oppmerksomhet.

Overfor barn viste de ved enhver anledning en rørende interesse. Med fakker og ord forsøkte de med stor iver å forklare hvor mange barn de hadde, alder og barnas navn. Ofte endte det med tårer og kvall gråt.

Det er disse døde og tidligere soldater i Den røde hær, og som endte sitt liv på Jørstadmoen, vi skal minnes og æres denne våren.

De er gravlagt til det milde sus fra trekronene over dem,

forøvrig de samme kroner som skjærer plassen i dag.

Ingen av deres nærmeste kjente til den skjebne som rammet dem. Far og mor, søsken, kone og barn var uendelig langt borte; ingen av dem kunne gi et trøstens ord i den nød og elendighet som ble dem til del. Ingen var til stede i dødens stund. Det er med særlig sorg å tenke på dem som døde like før og etter 8. mai 1945, så nær freden og den frihet de hadde sett fram til.

Det er derfor noe gripende ved fangen Jakov Schakirovs grav. Han ble gravlagt på nettopp fredens dag. Vi blir minnet om disse tragiske forhold hver gang vi ser hans grav, den eneste som nå er merket. Han døde nettopp på fredens dag, og hans kamerater ga oss et tegn på liv og frihet ved å plante to små grantrær og sette minneplaten de hadde laget, mellom dem. Trærne har i løpet av de senere 47 år vokst til det vi ser i dag, høyreiste og vakre der de som de eneste av sitt slag i gravlunden, fortsatt våker over ham.

Kilder:

Professor dr. med Leif Kreyberg: Frigjøringen av allierte krigsfanger i Nordland 1945.

Opplysninger gitt av Krigsgravkontoret (ved det tidligere Kirke- og undervisningsdepartementet) 1969.

Kino



Alisan Porter og Jar i «Curly Sue» på Lc

Lilleham

Som vanlig er kir dag, men søndag k by på fem progr sester kanin og l svensk tegnefilm fi også i dag. Det sa «Bugsy» som nå programmet over nyoppsatte filmene «Paris Trout» og «Provence» blir ogs samme gjelder for fyrste».

Vinstra

Eventyrfilmen om drømmer seg bort mens fantasiverd som ble vist her fortsetter som ett restilling søndag. det satt opp nok en den norske «Krige Filmen skildrer ga tisk de mellom forhold i et vær nordp under krig soldat havner i det etter vinterkrigen det som sin plikt i sitt fedreland da en gang kommer — denne gang p Problemet er at ha den har stiftet fan forlater. Han oppl krigen som menin terer og starter på Men hans kone ha om at han er falt som gjør at hjeml blir helt som vente

Kinoen Otta To filmer er det å søndag. Den nor sen» — en humo ning om hva som en mann kommer pelpose til en søp er overfylt. Jon hovedrollen. Tili «Møte med Venus intriger og sjalus under oppsetning forestilling. Dir nærmest i spinn u men oppdager plu re kjærligheten, r han sliv helt på Close har hovec hennes stemme i tilhører sopranen l wa. Tillatt for d men anbefales voi

Lom

«Curly Sue» hete men her. Filmen nåringen Curly uten hjem og leve munn. Hennes g Bill, pengelens og med faste moral stor kjærlighet ti har tatt seg av. l by til by og livna

Med sølv, tre, leire og akvarell

Fire kvinner åpner i dag en felles utstilling i Lillehammer Kunstforening. Det er en utstilling med sølvsmykker, treskulpturer, akvareller, steingods og porselen. Tre av utstillerne kommer fra Toten og en fra Trond-

Angelina Engelsen er allerede kjent på denne siden av Mjøsa, som skulptøren av statuettene Årets Budeie. Hun har vokst opp i treskjeremiljø, har studert under Per Palle Storm og har tidligere hatt fem separatutstillinger. Hun viser en del av sine treskulpturer i kunstforeningen.

Hennes tre år yngre søster

og tusj i små formater og med motiver fra hus og landskap. Christl Engelsen er utdannet i Tyskland og er blant annet innkjøpt av Riksgalleriet.

Keramiker Anne-Johanne Sørheim, også fra Toten, stiller ut store urner og krukker i steingods og porselen.

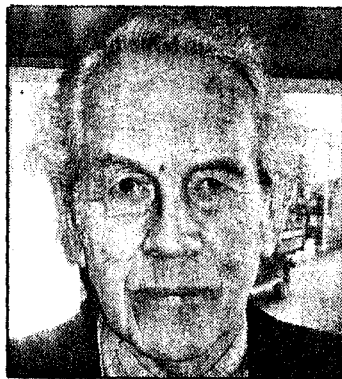
Hun har utdannelse fra Ber-

linger og har også hatt flere separatutstillinger.

Sigrun Aune fra Trondheim lager smykker av sølv og skilpaddeskall fra Sri Lanka. Hun har vært på studeireiser til Egypt, Thailand og Sri Lanka, og har deltatt i flere juryerte utstillinger i tillegg til egne separatutstillinger.

Gudbrandsdølen Lillehammer Tilskuer

Røde Kors i maidagene



Bjarne B. Ellefsen, tidligere korps-sjef, fortalte om arbeidet til Røde Kors i maidagene 1945. I avisen mandag ble bilde av Ellefsen ved en teknisk feil forbyttet.

Under russerarrangementet på Jorstadmoen lørdag hadde arkitekt Bjarne B. Ellefsen fra Lillehammer en interessant og lærerik utstilling om Lillehammer og Fåberg Røde Kors Hjelpekorps og deres arbeid med russerne i 1945. Røde Kors-foreningen fikk i oppdrag å skaffe mat til fangene, dels var det svenskesuppe, dels matpakker som ble smurt i Lillehammer og Fåberg.

Bjarne B. Ellefsen var korps-sjef fra oktober 1942 til mars 1947, og har også skrevet en interessant beretning om denne virksomheten.